

Дорошенко В.С.,
доктор економіки,
кандидат історичних наук,
Національний авіаційний університет

ПРОБЛЕМА ВЗАЄМОЗВ'ЯЗКУ ДУХОВНИХ ПРИНЦИПІВ З ПРИНЦИПАМИ ТЕОРЕТИЧНОЇ ЕКОНОМІЇ (ІСТОРИЧНИЙ АСПЕКТ)

У статті розкриваються питання взаємозв'язку духовних цінностей і цінностей господарства, значення духовних засад як найважливіших чинників життєдіяльності, сутність змістовірних принципів культури.

В статье раскрываются вопросы взаимосвязи духовных ценностей и ценностей хозяйства, значение духовных принципов как важнейших факторов жизнедеятельности, сущность смыслообразующих принципов культуры.

In the article there are considered questions the relationship of spiritual values and values of the economy, the value of the spiritual principles as the most important factors of life, the essence of the semantic principles of the culture.

Аналіз останніх досягнень. Проблема взаємозв'язку духовних принципів з принципами теоретичної економії розглядається у працях таких вчених як Ю.Н.Давидов, А.А.Олейніков, М.Вебер, В.Франкл, Р.Артур, І.Д.Афанасенко, Ф.Фукуяма, Е. Фромм та ін..

Мета статті - дати концептуальний огляд аналізу проблеми взаємозв'язку духовних принципів і принципів теоретичної економії.

Виклад основного матеріалу.

Люди живуть і діють в рамках національних держав, об'єднуючись не лише в пошуках хліба насущного, а й спільних цілей і цінностей, згуртовуючись єдиними інтересами. Саме спільність цілей завжди об'єднує людей, надаючи їхній господарській діяльності сенс і цілеспрямованість. І цими цілями завжди є національні цілі, засновані на системі національних цінностей. У результаті багатовікової господарської практики, заснованій на традиціях і моралі даної країни і даної цивілізації, у людей формуються стійкі господарські стереотипи поведінки, з'являються відповідні господарські уклади, форми власності та основи інституціональної економіки, яка, в кінцевому підсумку, формується змістовірними принципами культури, виступаючими змістовірними принципами життєдіяльності кожної людини та суспільства в цілому. Саме тому людина в своїй господарській діяльності керується не тільки і не стільки голими економічними інтересами і мотивами, скільки законами моральності, морально-етичними нормами і традиціями, що йдуть углиб століть і мають релігійно-моральне походження. Очевидно, що людина не може діяти, не пов'язуючи зі своїми діями цілком певний сенс. І він знаходиться не в економіці, а в духовній сфері, виходячи при цьому за матеріальні рамки земного буття, будучи пов'язаний з метафізичними поняттями буття. Ю.Н.Давидов, фахівець зі спадщини Макса Вебера, міркує таким чином: «Сенс - це завжди якийсь акт, акт віднесення

емпіричної реальності до якоїсь цінності, а вона в принципі не є буття - все одно, як би його не тлумачити - як емпіричне або як поза-або зверхемпіричне ідеальне. Бо цінність, згідно основоположного постулату неокантіанства Баденській школи, не існує, а «означає». «Означає» як якась аксіома нашої волі, нашої здатності бажання, уподобання одного і відкидання іншого. Аксіома, відповідно до якої ми робимо початковий вибір серед предметів оточуючого нас світу, розглядаючи одні з них як значущі для нас і проходячи байдуже повз інших як незначущих. І разом з ним людина опиняється у світі речей, що мають для нього свою цінність, значення і сенс, - у світі культури. А це є світ, де цінність і значимість речей визначаються не тим, чи є вони «матеріальними» або «духовними» (хоча таке розрізнення і зберігає свою дійсність з іншої точки зору), але тим, який зміст отримують вони в очах взаємодіючих індивідів, кожен з яких по-своєму артикулює його для себе».

«Але якою б не була специфіка конкретного змісту реальності, взятої під тим чи іншим спеціально-науковим кутом зору, у всіх випадках загальна структура реальності залишається однією і тією ж, а саме культурно-історичною, яка передбачаючи людину, що переслідує раціонально артикульованих мети. Їх він визначає, відштовхуючись від того, що уявляється йому більш (або, навпаки, менш) цінним у кожному конкретному випадку, і, таким чином, реалізуючи в своїх діях ті чи інші цінності і на ділі стверджуючи певну субординацію між ними. А динамічним центром цієї структури виявляється сам діючий індивід як «людина культури». Причому не тільки в тому сенсі, що всі його дії у сфері культури вже заздалегідь визначені (і навіть, можна сказати, зумовлені) культурно, і в тому, що саме в його діях - в кожних із них - культура актуалізації знаходить своє життя. Адже життя культури якраз і полягає в акті віднесення емпіричної ситуації, в якій знаходить себе людина, до тих чи інших цінностей, орієнтуючись на які, він визначає свої цілі - як найближчі, так і віддалені» [1, с. 8].

Світом і господарством людини управляє не мораль як така і не духовні цінності самі по собі, - управляють тільки ті цінності, які містять в собі поняття сенсу життя. Визначальними є саме прагнення людини до сенсу життя. Віктор Франкл, відомий вчений психіатр і філософ, який створив теорію логотерапії і екзистенціального аналізу, стверджує, спираючись на життєві спостереження, клінічну практику і різноманітні емпіричні дані, що для того, щоб жити і активно діяти, людина повинна вірити в сенс, який володіє його вчинками. Відсутність сенсу породжує у людини стан, який Франкл називає екзистенціальним вакуумом. Франкл у своїх роботах робить висновок, що «людина прагне знайти сенс і відчуває фрустрацію, якщо це прагнення залишається нереалізованим» [2, с. 10-14].

Особливість духовних цінностей в тому, що вони існують незалежно від суб'єктивного сприйняття людини, тобто від його оціночних суджень (оцінок). Для переконаного матеріаліста дана теза здається абсурдною. Однак мотиви, які спонукають людину до соціально значущої діяльності,

виходять за рамки як чисто ідеалістичних, так і матеріалістичних понять. Бо йдеться про ті змістотвірні принципи культури, які формують культурне ядро даної цивілізації. Саме воно містить в собі сенс життєдіяльності і кожної окремої людини, і всієї нації.

Культурне ядро, як сукупність змістотвірних цінностей і принципів культури, має об'єктивний характер, тобто не залежить від нашої волі і наших оцінок. Поза нами і поза нашим суб'єктивним сприйняттям, об'єктивно існує не тільки матеріальне буття, але також і духовне буття, яке пов'язане з метафізичними поняттями буття. В.Франкл вказує: «Цінність, на яку спрямовано дію, трансцендентна по відношенню до самої дії. Вона виходить за його рамки, подібно до того як предмет пізнаваної дії знаходиться за межами даного когнітивного акту (у вузькому сенсі цього слова). З феноменології добре відомо, що надситуативні якості предмета навмисної дії завжди присутні у змісті цієї дії... Як тільки я досягаю-якусь цінність, я автоматично усвідомлюю, що ця цінність існує сама по собі, незалежно від того, приймаю я її чи ні» [2, с. 170].

Такі поняття, як, наприклад, братство і справедливість, моральність та егоїзм, а також індивідуалізм і колективізм, громадськість, - існують століттями, піднімаючись над минущими поколіннями людей, утворюючи складову частину об'єктивного світу. Саме вони формують душу народу і його дух, що переходить з покоління в покоління. Звідси зрозуміло, що росіянами не народжуються, ними стають в процесі сприйняття цінностей культурного ядра, в результаті осягнення духу російської нації.

Отже, первинними є духовні цілі і цінності людини, формують стереотипи господарської поведінки і відповідні їм форми власності і господарські уклади, засновані на морально-етичних нормах і культурно-історичних традиціях. Іншими словами, сенс господарської діяльності і сенс функціонування самої економіки визначаються сенсом життя людини, заснованим на духовних цінностях і на змістотвірних принципах культури.

Мету економіки не можна встановити у відриві від людини. Головне завдання економіки - задовольнити потреби в товарах постійного попиту. Однак питання про сенс економіки неможливо вивести з фактичного буття самої економіки, як це намагається зробити концепція класичного лібералізму (економізму). Економіка існує, оскільки існує людство. На відміну від природи, яка, подібно космосу, могла б існувати і мільярди років без людей, економіка немислима без людини: адже вона являє собою культурно-історичний феномен, а не неминучий результат розвитку природи. Тому ніяка економічна система не може бути абстрагована від реальних людських потреб, бажань, надій та інших обов'язкових умов і передумов господарювання. «Економіка - не самостійна система, подібно природному світові, - підкреслює відомий швейцарський економіст Артур Георг Ріх, - а інститут, створений людиною для людини. Її мета не визначається нею самою, як вважають представники економізму. Виявити її суть можна, лише орієнтуючись на людину і його основні потреби. У тій мірі, в якій економіка служить задоволенню цих потреб і тим самим

виявляється людянішою, вона має для людини зміст. Якщо ж вона не служить задоволенню потреб людини, тобто не досягає своєї мети, вона стає безглуздою, абсурдною, незважаючи на зростаючі прибутки і досягнення нею вершин раціональності» [3, с. 278].

Наведені вище міркування про суть економіки порушили питання про фундаментальну мету господарювання в рамках всього суспільства, тобто господарювання в контексті культурно-історичного розвитку всієї нації. Ця мета полягає в задоволенні всіх життєвих потреб людей, - не тільки матеріальних, а й духовних. При цьому треба розуміти, що мова йде не тільки і про одномоментні потреби, а й про потреби майбутніх поколінь. Головна мета національного господарства полягає в організації відтворення всієї нації, всього суспільства в цілому.

Господарський та економічний простір тісно взаємопов'язаний з культурно-історичним і духовним просторами. При чому мова йде не просто про нерозривність цих просторів, а про первинність духовного, культурного, а також історичного просторів, що виступають як першооснови господарсько-економічного розвитку будь-якої країни. Сфера матеріального виробництва, включаючи всі ринкові відтворювальні механізми, є нижчою, службовою сферою, покликаною створити всього лише матеріальні умови відтворення людини, родини і суспільства в цілому. Відтворення суспільства і нації в цілому можливо тільки на основі випереджаючого зростання духовного виробництва, включаючи випереджальний розвиток усієї соціальної і науково-технічної сфери, тільки за умови відтворення всієї системи фундаментальних цінностей локальної цивілізації. Однак складність цієї проблеми визначається самою специфікою духовного виробництва - особливостями виробництва і споживання духовних цінностей.

По-перше, рух цивілізації як культурно-історичного типу не може здійснюватися автоматично: а) історичний досвід (соціальна пам'ять) і всі знання про світ передаються від покоління до покоління за допомогою системи навчання, через освітній процес; б) моральний досвід передається через традиції та звичаї. По-друге, «культура не успадковується генетично, вона заново відтворюється в кожній людині. Переривається таке відтворення, і культура гине», - підкреслює відомий російський вчений-економіст, І.Д.Афанасенко [4, с. 97].

Таким чином, суспільство зберігає себе як культурно-історичний тип тільки в тому випадку, якщо кожне нове покоління засвоює (успадковує) весь накопичений попередніми поколіннями досвід соціальної життєдіяльності, якщо воно не відкидає зневажливо всі колишні норми, звичаї і традиції, а продовжує розвивати країну і зміцнювати суспільство, дотримуючись знань предків, етнічних стереотипів і форм життєдіяльності, історично сформованих у даному суспільстві.

І, навпаки, суспільство неминуче приходить в стан занепаду і морального розпаду, якщо настає розрив духовного зв'язку між поколіннями, якщо рвуться узи солідарності поколінь, якщо «ломка правил

стає в певному сенсі єдиним правилом», про що пише з тривогою Ф.Фукуяма у своїй книзі «Великий розрив» [5, с. 27]. Але розкладання і занепад загрожують також і будь традиційному суспільству Сходу, якщо воно стане модернізувати на західний манер, перебудовуючи всі свої суспільні структури на принципах лібералізму.

Гине культура - гине і народ, тому зникають загальнонаціональні цілі і цінності, що формують духовний стрижень нації, відображають її національну ідею. І це зрозуміло: адже мова йде про світоглядні цінності, про систему світогляду як сукупність загальноприйнятих у даному суспільстві ідей, ідеалів та життєвих принципів, що зводяться силою громадської думки в ранг вищих національних цінностей, що піднімаються до рівня національних символів і національних святинь. Національна ідея завжди відображає суть національного способу життєдіяльності (цивілізації). Вона виражає його зміст, формулюючи в наборі слів або гасел - вищу мету даного суспільства, скажімо «загальне благо» або «особистий успіх». Гине культура - піддаються ерозії духовні цінності, руйнується духовний стрижень нації - розм'якшуються національні підвалини, припиняється духовне виробництво - зупиняється пасіонарний пульс нації. І ось уже тоді неминуче настає смерть народу, нації та всієї локальної (даної) цивілізації.

Говорячи про духовні цінності, нам слід особливо вказати на те, що нас у даному дослідженні цікавлять перш за все господарські цінності. Предметом нашого аналізу є національне господарство, і тому ми повинні теоретично уявити духовні принципи як організаційні, як працюючі принципи - як принципи господарської життєдіяльності. Нам необхідно показати ці принципи в якості системоутворювальних принципів розвитку національного господарства як національного суспільного організму, а значить - закономірних, що мають силу закону.

Національно-економічний розвиток можливо тільки лише на основі постійного процесу відтворення фундаментальних цінностей даної локальної цивілізації. В силу цього даний розвиток регулюється такими економічними законами, принципи яких є складовою частиною загальнонаціональних ціннісних принципів. А такими завжди є фундаментальні духовні цінності і принципи, що лежать в основі будь-якої даної локальної цивілізації. Їх головна риса - консерватизм, незмінність і відтворюваність з покоління в покоління. Процес модернізації суспільства в процесі його реформування не повинен зачіпати фундаментальних цінностей цієї цивілізації.

Фрейбургська школа неокантіанства розвивала тезу: поясненню світу передують вибір етичних цінностей. Так, за твердженням колишнього лідера СДРПШ і віце-президента Соцінтерну У.Пальме, соціальна мета виводиться з «ідеалів та етичних цінностей», а напрямок політики в кінцевому рахунку визначається «ціннісними установками і ідеями» [6, с. 19-20].

До цього слід додати, що духовні цінності не вибираються нацією довільно. Будь-яке нині живуче покоління не вправі вибирати довільно, за своїм бажанням, або капризу, той чи інший спосіб життя, прагнучи лише до наслідування Заходу, але не виконанню свого морального боргу перед предками. Образ і уклади життя, що утворюють спосіб господарської життєдіяльності, - успадковуються в процесі духовної діяльності, передаються творчо від покоління до покоління.

Ліберальні закони економічного прогресу в дійсності не є законами національно-економічного розвитку в силу саме того, на що звернув увагу Генріх Ріккерт, а саме: «виникнення нового, досі ще ніде не бувшого, не може увійти ні в який закон, бо закон містить лише те, що повторюється довільну кількість разів». Прагнення приватної особи до власності, до особистого успіху і до максимізації своєї особистої вигоди не містить в собі ніякої закономірності суспільного розвитку.

Ми не збираємося тут виступати із спростуванням очевидного наукового факту, згідно з яким егоїстичні дії більшості приватних осіб в будь-якій даній країні і цивілізації, прагнуть постійно тільки лише до грошей, власності та прибутку, не формують ніякої закономірності. Очевидно, що така поведінка буде закономірною - з точки зору формальної діалектики. Однак, по-перше, дана закономірність є приватною закономірністю в тому очевидному сенсі цього слова, що вона відображає мотиви і зміст господарських вчинків не суспільства, не нації, а всього лише приватних осіб, які - в силу національно-історичних особливостей якої-небудь даної країни - піднесли над суспільством, як це сталося в Англії. По-друге, дана закономірність є патологією, на що звернув увагу наукової громадськості Еріх Фромм, лікар-психоаналітик зі світовим авторитетом, підкреслюючи при цьому, що «для Фрейда особистість, орієнтована в своїх особистих інтересах виключно на користування і володіння, - це невротична, хвора особистість». Але якщо ця хвора особистість прагне перетворити приватні закономірності своєї патологічної поведінки в суспільну закономірність, поширюючи свою ліберальну заразу в суспільстві, свідомо заражаючи своєю патологією уже все суспільство, то в цьому випадку, таке суспільство, ставить діагноз Фромм - «є хворим суспільством».

Таким чином, ми не можемо тут міркувати «про закономірності принципів життєдіяльності» абстрактно - взагалі. Я не проти методу наукової абстракції. Він, безумовно, корисний і потрібний. Однак його обмеженість визначається вже тим доведеним всією сучасною наукою фактом, що універсальних принципів суспільного життя, включаючи господарську життєдіяльність, - не існує.

Якщо ж ми розглядаємо не приватну особу як головний господарюючий суб'єкт, а націю і суспільство в цілому, то в цьому випадку закономірними принципами життєдіяльності всієї нації для нас будуть ті, які забезпечують її відтворення, тобто відновленість, виживаність і існування на даному геополітичному просторі в якості історичної

необхідності. При такому підході ми неминуче прийдемо до висновку про необхідність шукати закономірності суспільного розвитку в традиційних формах господарської життєдіяльності. Прихильність даної нації традиційним господарським укладами і фундаментальним духовним цінностям утворює таку національно-історичну закономірність господарського розвитку, яка в підсумку зберігає і націю, і суспільство як національно-державне утворення. Очевидно, що закони ліберального господарського прогресу підривають фундаментальні підвалини будь-якого суспільства як здорового національного організму. Саме тому вони суперечать законам традиційного східного суспільства.

Рух суспільства, що розглядається в рамках методології традиціоналізму, виступає як рух самого народу чи нації (суперетносу, по термінології Гумільова). Суспільна динаміка виступає в першу чергу як - етнічна динаміка, обумовлена етнічними стереотипами, звичками, успадкованими від предків, всією історичною культурою етносу або народу. А традиції тут грають роль соціальної керуючої системи. І ця система управляє суспільним організмом, спираючись на закони моральності, на морально-етичні традиції. Нагадаємо, що, згідно Тектології, організаційні відносини ідентичні культурі свого середовища. А це означає, що працюючі принципи, керуючі розвитком традиційного господарського організму, включаючи і все суспільство в цілому, визначаються принципами соціокультурної системи.

Ключовим методологічним принципом, який лежить в основі розвитку традиційного суспільства, є ієрархічний принцип, організаційно функціонуючий у вигляді відповідних неформальних інститутів, зокрема інститутів вертикалі верховної влади, інституту старійшин, авторитету, общинності і взаємозалежності. Товариство є цілісним організмом і утримується від розпаду тільки завдяки наявності в ньому ієрархічної співвідпорядкованості і взаємозалежності всіх складових частин суспільства. З усього цього випливає, що аналізуючи національно-економічний розвиток, ми повинні розглядати національне господарство і суспільство в цілому тільки в єдності всіх його складових елементів, не відриваючи економічну динаміку від етнічної, а економіку від культури. Однак пов'язує все це воедино принцип ієрархії, що спирається у свою чергу на принципи традиціоналізму, солідарності, обов'язку і суспільного служіння.

Зміст господарських законів традиційного суспільства виражається в системі тих принципів життєдіяльності даного народу (російського народу), на основі яких живе і хазяйнує весь народ в цілому, а не яка-небудь його окрема частина (олігархія, ліберальна буржуазія, верхівка чиновників). Законом тут є закономірність самого життя, тобто повторюваність стереотипів і принципів життєдіяльності з покоління в покоління. Критерієм соціальної істини і правди життя є життя самого народу, спосіб його буття, спосіб народної життєдіяльності. Згідно філософії традиціоналізму, правдою життя є правда-істина, тобто те, що

відповідає істині, той життєвий порядок, який заснований на моральних ідеалах, на принципах справедливості, на вікових традиціях, які мають моральні і релігійні підстави.

Народ не вибирає свій спосіб життєдіяльності або, висловлюючись сучасною мовою, модель суспільного розвитку. Спосіб життєдіяльності будь-якого народу і в будь-якій країні взагалі, як відомо, є продуктом багатомірової історії, формується на основі загальнонаціональних морально-етичних цінностей, існуючих, за висловом німецького філософа В. Віндельбанда, - у формі «результатів історично колективного життя народу». У силу цього національний економічний розвиток визначається основним законом традиційного суспільства - закону збереження фундаментальних основ життєдіяльності, похідними від якого є економічні закони та принципи. З цього випливає, що економічна теорія повинна бути адекватна критеріям народної правди, повинна відображати народні традиції господарської практики - історично сформовані народні уклади життя.

Головною закономірністю національно-економічного розвитку країн східної культури, до яких відноситься і Росія, є повернення до традицій предків, до общинних цінностей, які були частково зруйновані в процесі капіталістичної модернізації. Саме так діє Японія, підкоряючись закону розвитку традиційного суспільства. Вона зробила крок «назад» після Другої світової війни. Голова однієї з найбільших японських корпорацій «Міцуї Цзосен» Ісаму Ямасіта переконаний, що саме традиції відіграють ключову роль в економічному розвитку Японії, а не техніко-економічні і не технологічні чинники. Він підкреслює: «Після Другої світової війни існуючий багато століть дух сільської громади почав руйнуватися. Тоді ми відродили стару общину на своїх промислових підприємствах ... Насамперед ми, менеджери, несемо відповідальність за збереження общинного життя ... Формати відтворення в місті ... общинний дух експортується назад у село під час літнього та зимового «результату» городян, гальванізованої там общинної свідомості і сам внаслідок отримує додатковий поштовх».

Консерватизм розвитку традиційного суспільства полягає в тому, що економічні закони мають вторинний, тобто похідний від культури характер. Внутрішніми організаційними принципами, тобто принципами побудови і розвитку будь-якої економічної організації (бригада, трудовий колектив, виробничо-торгівельне підприємство, фінансова установа, біржа та інші ринкові структури), є принципи розвитку соціокультурного середовища. За А.А. Богдановим, організаційні відносини - це відносини зв'язування і комбінування всіх структурних елементів системи за допомогою інгресії (особливого соціального «клею»). Проведений російськими вченими аналіз показує, що «в соціальних системах роль інгресу здатні виконувати лише моральні закони, норми і ціннісні орієнтири. Вони виробляються етнічними спільнотами в процесі самоорганізації, тобто під впливом внутрішніх причин, і ідентичні їх культурам».

Таким чином, організаційні відносини в соціальних системах пов'язують і комбінують всі її елементи воедино за допомогою особливого соціального «клею» (інгрес), роль якого виконують моральні закони, норми і ціннісні орієнтири. Вони виробляються етнічними спільнотами в процесі самоорганізації, тобто під впливом внутрішніх причин. Вони неухильно дотримуються всіма членами даного співтовариства без примусу, набуваючи форму традиції.

Однак суспільством керують не моральні закони самі по собі, а ті змістоутворюючі цінності і принципи, які формують ядро духовної культури даної цивілізації. На Заході до смислових цінностей відносяться грошові цінності, а роль змістотвірних принципів відіграють принципи протестантської культури: індивідуалізм, прагнення до особистого успіху, до багатства, до власності і наживи. На Сході, навпаки, панують істинно духовні цінності, а смисловими цінностями є такі вічні і нетлінні поняття, як братство і любов до ближнього, общинність і колективізм, солідарність поколінь і соціальна справедливість. Відповідно, економікою і господарством в цілому управляють вже інші змістоутворюючі принципи, похідні від змістотвірних цінностей і принципів східної культури.

Висновки. Принципи теоретичної економіки мають похідний від культури характер. Вони самостійно нічого не встановлюють, вони лише повторюють (дублюють) панівні в даному суспільстві соціокультурні принципи, що орієнтують своїх громадян або на індивідуалізм і егоїзм, або на общинність і колективізм. Таким чином, принципи методологічного індивідуалізму, раціоналізму і максимізації особистої вигоди, які сьогодні подаються у сучасній економічній теорії в якості універсальних економічних принципів, є принципами західної протестантської культури.

Головний недолік переважної кількості навчальних курсів з економічної теорії полягає в тому, що їх автори навіть і не замислюються про наявність глибокого світоглядного конфлікту, породженого в Росії ліберальними реформами. Вони вважають методологічний індивідуалізм і інші принципи лібералізму універсальними, а західну цивілізацію еталоном, на який, нібито, повинні рівнятися всі країни і народи світу. Відповідно, за основу економічних навчальних курсів вони беруть вже існуючі західні курси, проголошують лібералізм, його методологію і всі його працюючі принципи в якості якихось універсальних, єдиних для всіх країн і народів.

Однак чому можуть навчити англо-американські підручники з економіки, засновані на змістотвірних принципах протестантської культури, ворожої нашому православному світу і нашої східній культурі? Вони можуть дати уявлення про стан американської і західної ліберальної економіки, можуть навіть навчити робити бізнес, але тільки по-американськи, а не по-російськи.

Вони не можуть навчити, як вести все національне господарство, як облаштувати економіку всієї країни в цілому, тобто як господарювати по-російськи. Лібералізм цьому не вчить. Сучасний економікс вчить тому, як

зневажати будь-яку державу, як обманювати її, як робити свій приватний бізнес, будучи при цьому абсолютно байдужими до минулого, сьогодення та майбуття будь якої даної країни і її народу. Проте ліберальні навчальні курси абсолютно нездатні навчити нашу молодь того, як відновлювати і розвивати наше національне господарство, поєднуючи свої приватні інтереси з громадськими, з інтересами всього нашої багатонаціональної держави. Саме тому питання про те, яку економічну теорію викладати в наших вузах, не є пустим. Нашій країні потрібні нові навчальні курси по економіці, адекватної всій нашій історії, нашим традиціям, нашим цивілізаційним і геополітичним особливостям. Ці курси в принципі повинні бути антиліберальні, тобто повинні заперечувати лібералізм як систему принципів, що лежать в основі сучасної світової війни, що ведеться проти націй, проти національних держав і їхніх суверенітетів.

Використані джерела інформації:

1. Давидов Ю.Н. Макс Вебер і сучасна теоретична соціології. - 276 с.
2. Актуальні проблеми веберовського соціологічного вчення. - М.: МАРТІС, 1998. -311 с.
3. Франкл В. Людина в пошуках сенсу. - М.: Прогрес, 1990. 277 с.
4. Ріх Артур. Господарська етика. - М.: Посів, 1996. - 289 с.
5. Афанасенко И.Д. Економіка і духовна програма Росії. - М., 2001. - 245 с.
6. Фукуяма Ф. Великий розрив. - М., 2003. - 432 с.
7. Паньков В.С. Економічні теорії сучасного соціал-реформізму. - М.: думка, 1980. - 313 с.
8. Фромм Е. Мати чи бути? - М.: 1990. 309 с.

Рецензент: Жовнірчик Я.Ф., д.держ.упр.

УДК 351:630(477)

Дробко Е. В.,

к. держ. упр., доцент кафедри державного управління та місцевого самоврядування Національного університету водного господарства та природокористування;

Левківський В. М.,

державний інспектор з охорони навколишнього природного середовища Державної екологічної інспекції у Рівненській області, магістр державної служби

ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ ТА ДЕРЖАВНА ПОЛІТИКА У СФЕРІ ЛІСОВИХ ВІДНОСИН: ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ

У статті висвітлено теоретичні аспекти державного управління у сфері лісових відносин та запропоновано визначення таких теоретичних понять «державна політика у сфері лісових відносин» та «державне управління у сфері лісових відносин».

В статье раскрыты теоретические аспекты государственного управления в сфере лесных отношений и предложено определения формулировки таких теоретических